

škol vyšších po vytisknutí němčiny se maďarčina bez všeho uvážení a ohledu uvádí, jakýž osud i gymnasiálním školám, kde dosud i slovenským jazykem něčemu vyučováno, hrozí. Nechybí tedy jenom ještě terorismus z jedné strany a nečinnost z naší stránky a hned jsme tam, kde jsme byli r. 1848. Z těchto nemilých poměrů vlastně nebezpečnoství může nás jedině vlastní naše odhodlanost vysvobodit. Od nás všechno závisí, jestli v konstitučním životu co občané činný podíl mít máme. A zdaž na základě rovnoprávnosti nedopustíme, aby jedna stránka ve vlasti navzdor pěti milionům Slovanů uherských aristokracii národnosti jazyka maďarského a rodu zaváděla. Jen potřebí nám národního upovědomění, tak takové šafářství na Slovensku celkem přestane a stránka teď nadvládající se na jednotlivé hlasy na poušti volající promění. Teď obzvláště měly by se zřídit *politické národní noviny*, kde bychom o našich záležitostech rokovat, naše síly spojovat a ze všech stran k tomu pracovat mohli, aby se z rovnoprávnosti frašky a podvod neprovozovaly, aby výbory stoličné, nadžupaní a sněm nás jako národ v pováženosti měli a aby poměry mezinárodní se na základě rovnosti práva zákonně určily. K docílení lepšího národního působení byly by teď i *spolky a jednoty národní pro život a literaturu potřebny, jako též jeden všeobecný spolek pro celé Slovensko*. Rozepře strany spisovného jazyka měly by celkem se zanechat, takové hašteření nevede k dobrému, ale jen k strátě času a zeslabení národa. Jen při spojitosti všech sil může se naše národnost v rovnováze udržet proti odrodilé aristokracii a nadvládě živlů cizonárodních, coby nejen našemu národnímu právu prospělo, než tak by se i pobratření národů uherských, jež je základ budoucnosti Uherska, snáze docílilo, které jen tak je možné, jestli jeden každý národ životní silou ukáže a práci na dědičné roli na zvelebení vlastní společné účinkuje. Na tomto by se mělo teď na Slovensku pracovat, a síce opětně pravím na *zákládání novin politických a spolků národních*. Mužové na Slovensku na slovo vzatí, měly by k *uspořádání nejnnutnějších potřeb národních co nejdřív konference národní* zavést, — nebo s čekáním nic nevyčkáme a máme na to pozorovat, aby poslední věci nebyly horší, jako byly první.

73

Článok Jána Moravčíka „Úvahy o budúcom postavení slovenského národa v Uhrách“.

Uverejnili PbV, roč. I, č. 2. Budin 22. marca 1861.

Ján Moravčík, za bachovskej éry stoličný slúžny a neskoršie podžupan Šarišskej stolice, žiada právo zakladať spolky, uznať slovenčinu za krajinskú reč, podeliť stolice podľa národnostných pomerov, školy s používaním reči národností. Jednota Uhorska môže byť dostatočne poistená v korune sv. Štefana a stolice môžu sa stať základom politického života. Kládie nádej v slovenskú šľachtu.

Jednotu a spojitost krajiny uhorskej, majúc na zretelu, sme presvedčení, že sa z ohľadu na národ slovenský úloha táto, t. j. rovnoprávnost národností nasledovne previesť môže.

Jestli sa na budúcom sneme rovnoprávnost národností, t. j., že sú všetky, krajinu

uhorskú obývajúce národy, jako také, v každom ohľade sebe rovné a rovnoprávnosť pred zákonom v užívaní práv ústavných každého roďáka ktoréhokoľvek z týchto národov, vysloví na tomto základe:

1. Slovenský národ — ktorý napozatým i v maďarskej reči úradnej nie posmešným slovom „Tót“, ale jeho vlastným „Sláv“ pomenovaným byť má — nech má právo vedecké, literárne, priemyslové, hospodárske spolky zakladať a vôbec všetky prostriedky k rozkvitú národnej vzdelanosti použiť. — Jestli sa spoločnosť učená národná, či pod menom akademie, či pod menom matice zriadi, táto nech z fondu krajinského pomoci dostane, tak jako to ústavy takéto maďarské obdržali a obdržia, krem toho i spolky, ktoré sú a budú iných národností, v tej miere nech sa napomáhajú.

2. V hromade snemovej a v poradách snemových jakýchkoľvek, nech je volno každú reč krajinskú a tak i slovenskú užívať, zákony nech sa v rečiach krajinských — nasledovne pre národ slovenský v reči jeho — vydávajú, ostatne nech sa reč maďarská podrží.

3. Toto právo užívania ktorejkoľvek reči krajinskej nech sa pojistí v obvode celej krajiny uhorskej i v hromadách a poradách župných, mestských a dedinských akýchkoľvek.

4. V ktorejkoľvek reči krajinskej zhotovené, súkromné či verejné listiny a prosby stránok (Parteien) akéhokoľvek druhu nech majú platnosť a nech sa prijímajú a vyrádzujú v rečiach svojich.

5. Všetky úradné oznámky akýchkoľvek vyšších i nižších úradov a súdov nech sa i do jedných slovenských novín politických podávajú.

6. V správe politickej a pri súdoch prvej stolice (inštancii) akéhokoľvek druhu v župách slovenských, ako sú: Trenčín, Orava, Turec, Liptov, Zvolen, Šariš, taktiež v mestách slovenských, ktoré nie sú a nebudú župám podriadené, nech bude reč úradná vnútorná i zevnútná slovenská. Touto rečou nech sú povinní i zástupcovia stránok tieto zastupovať i v obchode so samými stránkami, pri tom pri výslechu svedkov a obžalovaných, jestli sú títo a stránky reči úradnej nevedomí, nech sa užíva reč im zrozumiteľná.

7. V správe politickej a pri súdoch prvej stolice v župách a mestách národnosti miešanej, nech sú reči úradne týchto národností rečmi zovnútnými, uznesenie strany reči vnútornej, pri tom v pripisoch a dopisoch nech sa nechá týmto národnostiam. Protokoly ale hromád a porád župných a mestských nech sa po stĺpcoch v úradných rečach vedú, tak aj zástupcovia stránok nech sú povinní tieto v reči dľa jich národnosti úradnej zastupovať.

8. Pre možné prevedenie zásad rovnoprávnosti národnej do života nech sa podelenie žúp národnosti miešanej na ochodze dľa národnosti stane a nech sa mestá, dediny a pustatiny slovenskými, miešanej národnosti ale i slovenskými menami úradne menujú, píšú a značia, taktiež nech sa tam, kde je i národnosť slovenská pri správe politickej a pri súdoch prvej stolice, pri vyšších úradoch a súdoch, pri ktorých úradnou hlavnou rečou nech sa maďarská podrží, bez rozdielu dosadzujú i národovci slovenskí.

9. Ponevác najvzácnejšie konštitučné právo vo vzdelaní národa pomocou jeho materinskej reči záleží, nech je v školách počiatočných slovenských cirkví jak matka tak i deier, pritom v školách takýchto, ktoré sa v mestách a dedinách slovenských nalezajú, reč vyučovacia len slovenská, tam ale, kde je národnosť miešaná, nech sa v takýchto školách predmety prednášajú v rečiach týchto národností.

10. V školách vyšších akéhokoľvek druhu, ktoré už sú a zakladať sa budú v hore

spomenutých župách a mestách slovenských, nech je reč naukozdelná slovenská, reč ale iných národností krajinských predmetom povinným.

11. V školách takýchto i najvyšších, ktoré už sú a založené budú v stoliciach alebo mestách miešanej národnosti, nech sú reči týchto národností v rovnej miere naukozdelnými.

12. V školách vyšších iných národností krajinských — rozumejúc i semeniská⁴ — nech je reč slovenská predmetom povinným.

13. Aby sa budúci úradníci, sudcovia a právnici i pre slovenský národ vychovávať mohli, nech sa jedna z vyšších škôl slovenských na akadémii s právnickou fakultou povýši, taktiež nech sa zriada ku pozdvihnutiu priemyslu a obchodu školy priemyslové a reálky.

14. V cirkvách slovenských a miešaných takých, kde je národnosť slovenská počtom väčšia, nech sa matricy vedú a výťahy z nich vydávajú rečou slovenskou.

V zásadách týchto pridržali sme sa prísne rovnoprávnosti a pokúsili sme sa o to, jakým spôsobom sa ona z ohľadu národa slovenského skutočne do života uviesť môže. K prevedeniu tomuto z jednej strany treba, aby sa záujmy jednotlivých národov a tak celej krajiny bez predpojatosti a bez predsudkov považovali, z druhej strany ústavy župné, ktoré temer neodvislý štát s parlamentom v štáte tvoria, sú k tomuto jakoby stvorené, ale i porady župné len na tomto základe nabudnú významu, ináč sa stanú dejstvom nadvlády a tak ohniskom nenávisťi a roztržitosťi. Jednota a spojitosť krajinská sa poistí v korune sv. Štefana kráľa, pod ktorou všetky národy v jeden celok splujú, v bežnom pomenovaní krajiny, vo vyšších úradoch a súdoch, nadovšetko ale bude spájať národy krajiny uhorskej z rovnoprávnosti vyvinutá spoločná dôvera, láska neobmedzená ku vlasti tej, v ktorej sa slobodnými a tak i šťastlivými cítiť budú. Na národoch samých krajiny tejto, ktorých záujmy krajinske rovné majú byť, záleží teraz, aby vyzuvše zo seba starú zášť a staré predsudky v dôvere jeden k druhému sa sblížovali a si rozumeli. Krok takýto je urobený od národa maďarského, ktorého mužovia výteční v najnovšej dobe za rovnoprávnosť odhodlane sa vyslovili, máme teda nádej, že národ tento, ktorého šľachta r. 1848 zároveň i so šľachtou slovenskou a iných národností svoje občianske práva so všetkými občanmi krajiny uhorskej tak veľkodušne podelila, i rovnoprávnosť národností v skutok uvedie. Skladáme nádej i v šľachte slovenskej, ktorá zo slovenského národa vyrostla, s ním žije i umiera, s ním jedno telo tvoríac, jeho prirodzeným vodcom byť by mala, a ktorá s ním len tie jisté záujmy mať môže, že ho v tejto rozhodnej dobe neopustí. Ty ale národe slovenský, drž sa tej, твоjim veľkým národovcom vyslovenej výpovede, že „národ, ktorý sa neopúšťa, nebude opustený“.

74

„Program“ Pešťbudinských vedomostí zhrnujúci hlavné programové zásady pre obnovenú aktivitu Slovákov.

Uverejnili PbV, roč. I, č. 1. Budín 19. marca 1861.

Autori *Programu* (pravdepodobne J. Francisci, M. Ferienčík a iní) kladú dôraz na autochtónnosť Slovákov v Uhorsku, na silu Slovanov, žiadajú uznať

⁴ Kňazské semináre.